

УДК 378:379.85

DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-23

С.І. МЕДИНСЬКА,
*старший викладач кафедри міжнародного туризму,
готельно-ресторанного бізнесу та іншомовної підготовки
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ, ТУРИЗМУ ТА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

У статті розглянуто питання реалізації компетентнісного підходу під час підготовки майбутніх фахівців індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу до професійної діяльності, а саме, розвиток критичного мислення при формуванні іншомовної компетентності.

Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні дослідження щодо визначення поняття «критичне мислення», його ролі в професійній діяльності, характеристик та основних компонентів, що є фундаментальним ресурсом для подальших наукових розвідок. Досліджено роль іноземної мови як сприятливої платформи для розвитку критичного мислення, в результаті чого зроблено висновок, що при формуванні іншомовної компетентності цілі навчальної програми повинні виходити за межі лінгвістичних факторів для розвитку критичного мислення серед здобувачів вищої освіти за рахунок використання зарубіжного (реального) досвіду, надійних джерел інформації та відповідних методів і прийомів навчання, які спрямовані на розвиток як конкретних навичок іншомовної компетентності, так і глобальних навичок, серед яких критичне мислення відіграє провідну роль.

Встановлено відповідність між навичками критичного мислення, а саме, системного аналізу, аналізу аргументів, створення й оцінювання та методами й прийомами навчання під час вивчення іноземної мови, а також наведено приклади їх застосування в навчальній та професійній діяльності. Найбільш ефективними методами та прийомами навчання, які мають значний вплив на розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти, визначено аналіз конкретної ситуації (метод кейсів), метод мозкового штурму, індивідуальні та групові презентації, метод проєктів, дискусії та дебати, а також написання есе та ділових листів різних видів.

Надано ряд рекомендацій для розвитку критичного мислення під час формування іншомовної компетентності, яких варто дотримуватися для ефективної підготовки фахівців у галузі індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу. Ці рекомендації включають ряд педагогічних, лінгвістичних та психологічних умов для створення сприятливої атмосфери для одночасного розвитку навичок критичного мислення та мовленнєвих навичок.

Такий аналіз критичного мислення та особливостей його розвитку сприятиме більш ефективному застосуванню методів та прийомів навчання під час формування іншомовної компетентності.

Ключові слова: іншомовна компетентність, критичне мислення, методи та прийоми навчання, інтерактивне навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні темпи розвитку суспільства та постійні зміни на глобальній арені, які вимагають від бізнес середовища гнучкості, високого рівня адаптивності та вміння працювати при значному рівні невизначеності, вносять зміни й до програми професійної підготовки здобувачів вищої освіти для задоволення попиту на ринку праці.

Згідно з зарубіжними дослідженнями, відзначається значний розрив між вищою освітою та вимогами ринку праці. По-перше, занадто багато дипломів про вищу освіту видаються за спеціальностями, які не відповідають можливостям професійної діяльності та попиту на фахівців. По-друге, лише незначна кількість студентів різних спеціальностей отримують реальний світовий досвід роботи над реальними проблемами, тобто є потреба в тому, щоб випускники всіх спеціальностей мали належний розвиток критичного мислення, навичок співпраці, вміли застосувати свої знання та реальний світовий досвід. По-третє, з'являється необхідність повернення до основ викладання, а саме: спрямованості на розвиток студентів та забезпечення реального наставництва [6; 7].

Критичне мислення виконує одну з провідних ролей при прийнятті рішень, аналізі інформаційних потоків, джерел та даних, розв'язуванні проблем, прогнозуванні та бізнес-аналітиці, стратегічному менеджменті, що є запорукою успіху в професійній діяльності в індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу і задовольняє ряд педагогічних умов, необхідних для формування компетентності майбутніх фахівців під час їх підготовки до професійної взаємодії [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що питанню формування критичного мислення присвячено ряд досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, які займалися визначенням дефініції критичного мислення, його ознак та складових, а також методів формування та розвитку цих навичок, зокрема, й при вивченні іноземної мови [1; 5; 10].

М. Ліпман зазначав, що самостійність суджень є однією з ознак критичного мислення, наголошуючи на тому, що таке мислення спрямоване на творчу діяльність, створення нового інтелектуального продукту, а не на відтворення на основі чітких алгоритмів та стереотипів, оскільки включає процес аналізу суджень та альтернатив, врахування різних факторів, які впливають на істинність та надійність інформації з метою прийняття об'єктивних рішень та висновків [8].

На думку Р. Пола, провідного американського дослідника в галузі критичного мислення, один із способів пояснити основне значення критичного мислення – це розглядати його як поєднання чотирьох взаємопов'язаних компонентів:

1) здатність вести аргументований дискурс (віра в цю здатність є основним припущенням демократичного суспільства);

2) міркування, що діють у контексті інтелектуальних стандартів (чіткість, точність, актуальність, глибина, широта, логічність, послідовність);

3) залучення аналітичних висновків (здатність формулювати і оцінювати мету та цілі, питання і проблеми, інформацію і дані, концепції і теоретичні конструкції, припущення, наслідки, точку зору та системи відліку);

4) дотримання фундаментальної ціннісної орієнтації, яка включає певні риси і схильності (інтелектуальна смиренність, інтелектуальна мужність, інтелектуальна емпатія, інтелектуальна цілісність, інтелектуальна наполегливість, віра в розум та справедливість) [9, с. 11].

О. Тягло тлумачить критичне мислення як діяльність розуму, яка спрямована на визначення й виправлення своїх помилок, точність тверджень і обґрунтованість міркувань, оскільки критичне мислення впливає з усвідомлення невідворотності помилок та похибок у людському пізнанні [4].

О. Пометун визначає критичне мислення як здатність особистості усвідомлювати власну позицію з різних питань, вміння генерувати нові ідеї, аналізувати події й проводити їх оцінку та судження, приймати зважені та обґрунтовані рішення стосовно будь-яких ситуацій [3].

Також проблемами розвитку критичного мислення займалися дослідники та науковці Д. Клустер, Д. Халперн, А. Кроуфорд, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл та ін. Проте ці дослідження розглядають психологічні та педагогічні аспекти в цілому без урахування особливостей формування критичного мислення в здобувачів конкретних спеціальностей при вивченні певних дисциплін та іноземної мови зокрема.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Критичне мислення є однією з основних навичок у фаховій підготовці, що зазначається як ключова вимога до працівників у різних сферах професійної діяльності. Тому є потреба у визначенні конкретних методів та прийомів для розвитку критичного мислення у фаховій підготовці здобува-

чів для індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу при формуванні професійних компетентностей, зокрема, іншомовної компетентності, оскільки при вивченні дисциплін мовного циклу, таких як «Іноземна мова», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування» тощо, розвиток критичного мислення може бути природно та ефективно інтегрованим у навчальний процес з урахуванням професійної спрямованості та особливостей конкретних спеціальностей.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз складових та умов застосування критичного мислення на основі вітчизняних та зарубіжних досліджень з подальшим визначенням ключових методів та прийомів навчання для ефективного розвитку критичного мислення при формуванні іншомовної компетентності в здобувачів вищої освіти в індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи основи критичного мислення, згідно з зарубіжними дослідженнями можна визначити такі його складові: перегляд доказів і пошук обґрунтування; вибір відповідної інформації; відокремлення релевантних та нерелевантних фактів; аналіз надійності джерела інформації; визначення сили аргументу; визначення зв'язків та альтернатив; наведення чітких прикладів та контраргументів; визнання припущень, упередженості та логічних помилок; захист ідей та гіпотез; уміння робити обґрунтовані висновки та умовиводи [10].

Базові припущення щодо критичного мислення, запропоновані провідним американським спеціалістом у галузі критичного мислення Р. Паулем, охоплюють основні риси та сфери розвитку й застосування критичного мислення, а саме:

1) критичне мислення дозволяє краще створювати інтелектуальний продукт та оцінювати інтелектуальну працю, а також діяти більш «розумно» та «ефективно» в професійній діяльності та в особистому житті;

2) можливість оцінювання інтелектуальної праці та дій у світі вимагає інтелектуальних стандартів, необхідних для обґрунтування аргументів та особистих та професійних суджень;

3) самооцінка є невід'ємним виміром таких міркувань та суджень;

4) у міру того, як людина вчиться критично мислити, вона краще засвоює зміст у різних дисциплінах;

5) критичне мислення є важливим і проявляється у всіх навчальних дисциплінах, включаючи обґрунтовані міркування та професійну діяльність у різноманітних галузях;

6) у міру того, як людина стає досвідченою в критичному мисленні, вона стає більш довідченою у використанні та оцінюванні цілей, питань та проблем, інформації і даних, висновків та інтерпретацій, концепцій і теоретичних конструкцій, припущень і причин, наслідків, точки зору та систем відліку;

7) опанування мови сприяє критичному мисленню;

8) коли людина стає більш досконалою у критичному мисленні, вона покращує свою здатність мислити чіткіше, точніше, доречніше, глибше, ширше та логічніше.

9) стаючи більш досвідченою в критичному мисленні, людина стає більш інтелектуально наполегливою, відповідальною, дисциплінованою, емпатичною та продуктивною;

10) при цьому людина стає більш успішним читачем, письменником, оратором і слухачем;

11) володіння критичним мисленням є невід'ємною частиною навчання протягом усього життя та здатністю ефективно боротися зі світом, що прискорює зміни [9].

На основі базового припущення, зробленого Р. Полом, щодо взаємозв'язку між опануванням мови та розвитком критичного мислення [9, с. 13], а також позиції М. Ліпмана щодо ролі та відповідальності викладачів у сприянні розвитку критичного мислення студентів, яка не обмежується допомогою у переході від одного освітнього рівня до наступного [8], та більш сприятливими умовами для розвитку критичного мислення під час вивчення іноземної мови в порівнянні з рідною мовою [11], можна зробити висновок, що при формуванні іншомовної компетентності цілі навчальної програми повинні виходити за межі лінгвістичних факторів для розвитку критичного мислення серед здобувачів вищої освіти. Насправді ефективність викладання та опанування іноземної мови залежить від того, які навчальні матеріали та методи використовуються, оскільки в такому випадку вивчення іноземної мови не обмежується лінгвістичною підготовкою, а розглядається студентами як цілеспрямоване розширення їх кругозору на основі життєвих реалій, що допомагає розвива-

ти їх критичне мислення. При вивченні іноземної мови студенти, які здатні до критичного мислення, здатні мислити критично та творчо для досягнення цілей навчальної програми; приймати рішення та вирішувати проблеми; використовувати свої навички мислення та розуміти мову або її зміст; розглядати навички мислення як навчання протягом усього життя; бути інтелектуально, фізично, емоційно та духовно збалансованими [11, с. 2].

Беручи за основу структуру критичного мислення, запропоновану дослідниками з компанії Pearson [10], яка включає чотири основні виміри (навички), а саме: системний аналіз, аналіз аргументів, створення та оцінювання, можна узагальнити досвід та удосконалити цю структуру в таблиці відповідності цих навичок критичного мислення, умінь і методів викладання та навчання при формуванні іншомовної компетентності в здобувачів вищої освіти в індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1

Критичне мислення та відповідні навички при формуванні іншомовної компетентності в здобувачів вищої освіти в індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу

Навичка критичного мислення	Опис навички	Приклад застосування навички	Відповідні уміння	Методи та прийоми розвитку критичного мислення
Системний аналіз	Виявлення та визначення взаємозв'язків між змінними або елементами для розуміння системи	Визначення факторів впливу в галузі туризму, індустрії гостинності та міжнародному бізнесі; тестові гіпотези	Вирішення проблем, системне мислення, аналіз, перевірка гіпотези	Аналіз конкретних ситуацій (case study); мозковий штурм; інтернет-пошук та аналіз онлайн джерел
Аналіз аргументів	Отримання логічних висновків на основі даних або тверджень	Визначення твердження на підтримку позиції; уникнення когнітивних упереджень	Дедукція, індукція, вирішення проблеми, міркування, прийняття рішень, інформаційна грамотність, уміння робити висновки, аналіз даних	Пошук та аналіз статистичних даних з теми, опис діаграми/ графіку/ таблиці; ділові та рольові ігри; написання есе (opinion essays, for and against essays, discussion essays)
Створення	Створення стратегії, теорії, методу чи аргументу на основі синтезу доказів; створення мовного продукту, який виходить за межі наявної інформації	Отримання обґрунтованих висновків на основі аналізу даних; наведення аргументів з різних точок зору в синтезі	Синтез, дискусія, проектування, планування	Презентація власного дослідження з теми, пов'язаною з проблемними питаннями з фаху, на основі аналізу сучасного стану та з рекомендаціями щодо розв'язання проблеми; групова проектна робота; написання есе (solution essays, direct question essays); складання ділових листів; дискусія, дебати
Оцінювання	Судження про якість процедур або рішень; залучення критики або аналізу результатів роботи на основі ряду стандартів або конкретних критеріїв	Використання етичних стандартів для визначення, чи порушує бізнес етичні принципи у своїй діяльності; опрацювання скарг клієнтів з визначенням пріоритетності та методів їх усунення	Критика, оцінка, аутентифікація	Аналіз конкретних ситуацій (case study); взаємооцінювання презентацій та проектів (peer-assessment)

Для розвитку критичного мислення під час формування іншомовної компетентності варто дотримуватися певних рекомендацій для ефективної підготовки фахівців у галузі індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу:

1) використовувати відкриті питання під час обговорення теми, уникати закритих питань, які надають можливість використовувати мовні шаблони, але унеможливають демонстрування навичок критичного мислення;

2) активно застосовувати метод мозкового штурму перед виконанням завдань на розвиток і удосконалення різних мовленнєвих навичок (читання, аудіювання, письма, говоріння) для підсилення мотивації студентів до інтерактивності, залученості, аналізу та прогнозування;

3) давати достатньо часу на роздуми при виконанні завдань для розвитку критичного мислення, оскільки швидка відповідь, як правило, не дає можливості використати весь потенціал критичного мислення [5, с. 96–97];

4) мотивувати здобувачів вищої освіти висловлювати свою думку, наводити аргументи та не погоджуватися, при цьому створюючи продуктивну суперечку без конфлікту з метою досягнення компромісу;

5) приділяти достатньо часу розвитку критичного мислення регулярно, не обмежуватися поодинокими випадками, оскільки цей процес має бути інтегрованим у природне навчальне середовище під час вивчення іноземної мови, стати його складовою, а не просто завданням на практичному занятті.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Критичне мислення є однією з ключових навичок, необхідних сучасним фахівцям для підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, а оскільки практичні заняття з іноземної мови надають багато можливостей, методів та прийомів для його розвитку під час формування іншомовної компетентності на основі зарубіжних джерел інформації та відповідної тематики, доцільно активно запроваджувати новітні технології розвитку критичного мислення в навчальному процесі під час іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти, а також провести більш детальні дослідження щодо особливостей їх застосування для підвищення ефективності.

Список використаної літератури

1. Діденко М.О. Сибірко О.С. Критичне мислення як важлива складова вивчення англійської мови студентами морських спеціальностей. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА. 2019. Вип. 8 (76). С. 95–99.

2. Кожушко С.П. Формування компетентності майбутніх фахівців у сфері туризму до професійної взаємодії (педагогічні умови). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2015. № 2 (10). С. 136–140.

3. Пометун О.І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.

4. Тягло А. В. Критическое мышление: проблема мирового образования XXI века. *Психометодика*. 2001. № 3 (35). С. 19–26.

5. Формування навичок критичного мислення на уроках іноземної мови: навч.-практ. посіб.; за ред. О.С. Нікітченко, О.А. Тарасова. Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 104 с.

6. Busteed B. Higher Education's Work Preparation Paradox, 2014. URL: <https://news.gallup.com/opinion/gallup/173249/higher-education-work-preparation-paradox.aspx> (дата звернення: 11.04.2021).

7. Chamorro-Premuzic T. Frankiewicz B. Does Higher Education Still Prepare People for Jobs? *Harvard Business Review*. 2019. № 1. URL: <https://hbr.org/2019/01/does-higher-education-still-prepare-people-for-jobs> (дата звернення: 05.04.2021).

8. Lipman M. *Thinking in education*. New York: Cambridge University Press, 2003.

9. Paul R., Elder L., Bartell T. *California Teacher Preparation for Instruction in Critical Thinking: Research Findings and Policy Recommendations*. California Commission on Teacher Credentialing, Sacramento, 1997. 194 p.

10. Shirkhani S., Fahim M. Enhancing critical thinking in foreign language learners. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2011. № 29. pp. 111–115. URL: www.sciencedirect.com (дата звернення: 21.04.2021).

11. Ventura M., Lai E., DiCerbo K. *Skills for Today: What We Know about Teaching and Assessing Critical Thinking*. London: Pearson, 2017. 47 p.